

De capabilities approach: over de noodzaak van een maatschappij en negatieve vrijheid voor het ontwikkelen van menselijke capaciteiten.

Bachelor scriptie (WY3V12012)

Docent: dr. J.P.M. Philips

Aantal woorden: 6.650 (inclusief voetnoten en abstract).

Ernst Kleinlugtenbeld, 9906231

Utrecht, 5 oktober 2016

Abstract:

Om een volwaardig menselijk bestaan te leiden, is het van belang dat menselijke capaciteiten volledig tot hun recht kunnen komen. In deze scriptie zal ik beginnen met het bespreken van twee belangrijke, maar eenzijdige benaderingen. Ten eerste komt de benadering van Mill op basis van negatieve vrijheid aan bod. Zo weinig mogelijk belemmeringen van het individu geven hem de ruimte om zichzelf te ontwikkelen. Ten tweede bespreek ik de benadering van Taylor: een volwaardig menselijk leven bestaat uit meer dan het niet belemmerd worden in doen en laten. Samenleven in een maatschappij is ook wat ons menselijk maakt. Om rechten toe te schrijven aan individuen, is er een maatschappij nodig, daar kunnen we niet omheen. Nussbaum lijkt de twee plausibele, maar eenzijdige benaderingen van menselijke capaciteiten bij elkaar te brengen in de "capabilities approach." Alle individuen moeten de mogelijkheden hebben om een volwaardig menselijk leven te leiden. Daarbij heeft zij zowel oog voor individuele vrijheden als het belang van een maatschappij. *Heeft zij een acceptabele oplossing om onze menselijke capaciteiten binnen een maatschappij te ontwikkelen?* Op het eerste gezicht lijkt Nussbaum een goede oplossing in handen te hebben. De maatschappelijke inbedding moet echter door de overheid uitgedragen worden. De individuele verantwoordelijkheid voor een samenleving wordt door Nussbaum niet benadrukt en daarin ligt een uitdaging tot het aanvullen van de capabilities approach.

De capabilities approach: over de noodzaak van een maatschappij en negatieve vrijheid voor het ontwikkelen van menselijke capaciteiten.

1 Inleiding

In onze maatschappij wordt verondersteld dat het voor iedereen mogelijk is om zichzelf te ontwikkelen. Wij kunnen invulling geven aan ons eigen leven. Zijn deze mogelijkheden voor iedereen precies hetzelfde? Dat niet: er zijn in onze maatschappij wel verschillen. Een doel van onze overheid is echter wel dat iedereen in staat gesteld moet worden om zichzelf te ontwikkelen. In Nederland kan en moet elk kind naar school en zijn er sociale voorzieningen met betrekking tot gezondheidszorg en inkomen. Dit zou er toe moeten leiden dat er voor elk individu in Nederland de mogelijkheid is om iets van zijn of haar leven te maken. Een samenleving waarin iedereen kansen krijgt om zijn capaciteiten te ontwikkelen, is een samenleving waarin mensen een menselijk leven kunnen leiden. Wanneer mensen minder kansen krijgen en worden achtergesteld levert dit ongelijkheid op in een maatschappij. Een maatschappij waarin niet iedereen kansen krijgt, is een maatschappij, waarin niet iedereen zijn capaciteiten kan ontwikkelen. Om een volwaardig menselijk leven te leiden, is het van belang dat iemand zijn menselijke capaciteiten kan ontwikkelen.

Voor het ontwikkelen van menselijke capaciteiten is er een maatschappij nodig, die dit ondersteunt. Dat kan op verschillende manieren. Een manier kan zijn, dat elk individu zo weinig mogelijk beperkt wordt in zijn doen en laten. Hierdoor is elk mens vrij om zijn capaciteiten volledig te ontwikkelen. John Stuart Mill wijst ons er op dat elk individu het recht moet hebben om niet belemmerd te worden in zijn keuzes. Mill legt in "On Liberty"¹ de nadruk op negatieve vrijheid.

Wanneer we over rechten spreken, moeten we dan ook niet over plichten nadenken? Dit is wat Charles Taylor ons laat zien. Taylor benadrukt menselijke capaciteiten, als hij in zijn tekst "Atomism"² betoogt tegen een maatschappij die te veel op individuele rechten is gebaseerd. Een te eenzijdige benadrukking van individuele rechten kan volgens Taylor namelijk de mogelijkheid tot het hebben van individuele rechten ondermijnen: rechten hebben alleen nut en waarde in een maatschappij. Een maatschappij is een randvoorwaarde om überhaupt over rechten te kunnen spreken en daarom moeten we volgens Taylor juist aandacht aan de maatschappij besteden. Een maatschappij zou volgens Taylor noodzakelijk zijn voor de ontwikkeling van menselijke capaciteiten. Samenleven in een maatschappij is typisch menselijk. Taylor legt de focus meer op positieve vrijheid.

Zowel de benadering van Mill als die van Taylor zijn plausibel. Wanneer individuen niet worden belemmerd, dan hebben ze de mogelijkheid hun capaciteiten te ontwikkelen. Tegelijkertijd is samenleven in een

1 Mill, John Stuart (1859), *On Liberty*

2 Taylor, Charles (1985), "Atomism", in *Philosophical Papers Vol. 2: Philosophy and the Human Sciences*

maatschappij ook iets dat ons menselijk maakt en daar komen we volgens Taylor niet onderuit. Kan een maatschappij ook te nadrukkelijk aanwezig zijn? Samenleven in een maatschappij heeft voordelen, maar wanneer de maatschappij keuzevrijheden en individuele uitingen belemmert, dan komt dit de ontwikkeling van menselijke capaciteiten niet ten goede. Om onze menselijke capaciteiten zo goed mogelijk te ontwikkelen moet er naar een evenwicht tussen individuele rechten en een maatschappelijke inbedding gezocht worden. De benaderingen van Mill en Taylor zijn te eenzijdig. Martha Nussbaum lijkt met haar “capabilities approach” een antwoord te geven op het dilemma tussen een te eenzijdige benadering van individuele rechten aan de ene kant en een te veel op de maatschappij gerichte visie aan de andere kant. Nussbaum legt de nadruk op het bieden van mogelijkheden voor iedereen in de samenleving. Vanuit deze capabilities approach moeten mensen in staat zijn hun eigen keuzes te maken, maar moet de overheid zich niet te veel inmengen met de persoonlijke keuzes van mensen zelf. Zij lijkt een goede oplossing om menselijke capaciteiten te ontwikkelen voorhanden te hebben, ook doordat zij zich uitspreekt over de maatschappelijke inbedding en aangeeft dat mensen een maatschappij nodig hebben. Ze onderkent het belang van een samenleving dus niet, maar ze verwaarloost het in stand houden van een samenleving door de burgers zelf. Het bieden van mogelijkheden en het in stand houden van de maatschappij lijkt vooral bij de overheid vandaan te moeten komen. Er ligt te weinig verantwoordelijkheid bij de burgers. De vraag die ik wil gaan beantwoorden is:

Biedt de capabilities approach van Nussbaum een adequate oplossing om menselijke capaciteiten te ontwikkelen?

Deze vraagstelling ga ik beantwoorden door Mill, Taylor en de “capabilities approach” van Nussbaum te bespreken en te onderzoeken hoe zij de menselijke capaciteiten ondersteunen. Omdat wanneer we nadenken over het ontwikkelen van capaciteiten het vrij zijn van belemmeringen een goede uitgangspositie lijkt te zijn, zal ik in de tweede paragraaf de standpunten van Mill bespreken. Mill beargumenteert dat in een samenleving waarin individuele rechten niet onderschreven worden, het niet mogelijk is je talenten te ontwikkelen. Het zijn de individuen die kleur geven aan een samenleving. Mill wijst ons op het belang van negatieve vrijheid. Een overheid mag alleen ingrijpen wanneer een individu schade aan anderen toebrengt, verder heeft iedereen het recht om te doen wat hij wil. Mill geeft de voorkeur aan rechten met de plicht anderen geen schade te berokkenen. Mill biedt veel mogelijkheden voor het ontwikkelen van menselijke capaciteiten, maar zijn benadering is te eenzijdig.

Wanneer we over rechten nadenken als middel om onze menselijke capaciteiten te ontwikkelen, dan kunnen we ons afvragen wanneer deze rechten waardevol zijn. Taylor benadrukt dat wanneer we over rechten spreken er ook plichten zijn die wij naar een samenleving hebben. De verantwoordelijkheid naar deelnemers van de maatschappij onderling zal in de derde paragraaf worden besproken op basis van

Taylor's visie op menselijke capaciteiten. Om menselijke capaciteiten te kunnen ontwikkelen is er juist een maatschappij nodig, waar de samenleving aandacht aan moet besteden. Mensen die alleen oog hebben voor individuele rechten noemt hij "atomisten." Zijn tekst "Atomism" is bedoeld als pleidooi tegen een te eenzijdige benadering vanuit individuele rechten: deze rechten kun je alleen toeschrijven aan mensen. Mensen beschikken over menselijke capaciteiten en die menselijke capaciteiten kunnen alleen tot hun recht komen in een maatschappij, waarin mensen met elkaar samenleven. Door het zwaartepunt te leggen op individuele rechten en daarbij de samenleving uit het oog te verliezen, ondergraaft het individualisme zijn eigen voorkeur voor individuele rechten. Taylor bepleit een "obligation to belong" tegenover een "primacy of rights". Deze "obligation to belong" is niet onproblematisch. Hoe ver gaat de verplichting om bij een maatschappij te horen? De argumentatie van Taylor tegen de atomisten is sterk, maar om zijn punt te maken, geeft hij aan dat we mensen moeten verzorgen om hun menselijke capaciteiten te ontwikkelen. Hierin gaat hij misschien wel erg ver, omdat voor jezelf opkomen ook een menselijke capaciteit is.

De benadering van Mill geeft aan hoe waardevol de vrijheid van belemmeringen voor het individu en daarmee voor het ontwikkelen van menselijke capaciteiten is. Ook Taylor geeft aan hoe waardevol een maatschappij is voor onze menselijke capaciteiten. Hun benaderingen zijn wel eenzijdig. Nussbaum lijkt met de capabilities approach een acceptabele oplossing te hebben voor de eenzijdige benaderingen van Mill en Taylor. Zij onderkent zowel het belang van negatieve vrijheden als dat van een maatschappij. In de vierde paragraaf zal ik de capabilities approach van Nussbaum toelichten. Wat houdt de capabilities approach precies in en waar is deze op gebaseerd? De capabilities approach is een benadering waarin er vanuit de mogelijkheden, die een mens moet hebben wordt geredeneerd. Nussbaum zegt dat je de mensen mogelijkheden moet geven zich te ontwikkelen. Deze reële vrijheden moeten volgens Nussbaum door de overheid gefaciliteerd worden. De verantwoordelijkheid van de deelnemers van de samenleving wordt niet duidelijk benoemd door Nussbaum en dat is het gene wat er in de capabilities approach ontbreekt.

Nussbaum biedt in "*Women's Capabilities and Social Justice*"³ een alternatief voor de rechten en plichten structuur die Taylor en Mill benadrukken. Het bieden van mogelijkheden aan mensen om zich te kunnen ontwikkelen is een andere manier van benadering. In de vijfde paragraaf wordt besproken, of er aan de capabilities approach van Nussbaum een maatschappelijke inbedding moet worden toegevoegd, om een acceptabele oplossing te geven tussen de nadruk op individuele rechten en de sociale structuur die mensen zelf moeten onderhouden.

3 Nussbaum, Martha (2000), "Women's Capabilities and Social Justice" in *Journal of Human Development*

2 Mill: individuele rechten als voorwaarde voor de ontwikkeling van menselijke capaciteiten.

In deze paragraaf leg ik uit, wat het belang van negatieve vrijheid is voor onze menselijke capaciteiten. Om een volwaardig menselijk leven te leiden, is het van belang dat iemand zijn menselijke capaciteiten kan ontwikkelen. Wanneer we nadenken over het ontwikkelen van menselijke capaciteiten, dan is het niet belemmerd worden in je doen en laten een interessante uitgangspositie om te bespreken.

John Stuart Mill komt op voor individuele rechten, juist omdat mensen hun menselijke capaciteiten pas tot hun recht kunnen laten komen, wanneer er individuele vrijheid mogelijk is. In zijn essay "On Liberty" ziet hij individuele vrijheid als belangrijk, omdat mensen niet allemaal precies hetzelfde zijn:

"Human beings are not like sheep; and even sheep are not undistinguishably alike. A man cannot get a coat or a pair of boots to fit him unless they are either made to his measure, or he has a whole warehouseful to choose from: and is it easier to fit him with a life than with a coat, or are human beings more like one another in their whole physical and spiritual conformation than in the shape of their feet? If it were only that people have diversities of taste, that is reason enough for not attempting to shape them all after one model."

Om capaciteiten te kunnen ontwikkelen is individuele vrijheid een voorwaarde. In het bovenstaande citaat legt Mill de nadruk op het belang van individuele vrijheden en diversiteit van individuen. Volgens Mill is het moeilijk voor individuen om zich aan te passen aan de maatschappij en dit benadrukt volgens hem het belang voor het vrij zijn van belemmeringen.

Mill verzet zich tegen een samenleving met te veel macht over het individu. Wanneer iemand ervoor kiest om bijvoorbeeld verdovende middelen te gebruiken en daar zelf hinder van ondervindt, dan mag de overheid niet ingrijpen. Mensen zullen ook keuzes maken die niet handig voor zichzelf zijn, maar dat is minder erg dan mensen inperken in hun individuele keuzes. Uiteindelijk is iedereen daar meer bij gebaat. De maatschappij moet individuen zelf keuzes laten maken, ook wanneer deze keuzes voor het individu niet de beste keuzes zijn. Heeft de maatschappij dan helemaal geen zeggenschap over individuen? Gedurende het eerste deel van zijn bestaan heeft de samenleving volledige macht over het individu gehad om hem te vormen. In opvoeding ligt de sleutel voor het wel of niet slagen van een nieuwe generatie:

"(...) it is perfectly well able to make the rising generation, as a whole, as good as, and a little better than itself."⁵

5 Mill, John Stuart, *On Liberty* p.p. 76

Wanneer een nieuwe generatie door de maatschappij niet goed wordt opgevoed, dan heeft de huidige generatie daar ook hinder van. In dit argument laat Mill zien dat de leden van een maatschappij ook een verantwoordelijkheid naar elkaar hebben. Dit hoeft de vrijheid van het volwassen individu echter niet in de weg te staan.

Waar Mill zich het meeste sterk voor maakt, is individuele vrijheid. Dat is het grootste goed dat hij wil verdedigen. De overheid moet iedereen met rust laten, tenzij anderen hinder ondervinden van het gedrag van individuen, alleen dan moeten de overheid en de samenleving wel ingrijpen:

“Though society is not founded on a contract, and though no good purpose is answered by inventing a contract in order to deduce social obligations from it, every one who receives the protection of society owes a return for the benefit, and the fact of living in society renders it indispensable that each should be bound to observe a certain line of conduct towards the rest. This conduct consists, first, in not injuring the interests of one another; or rather certain interests, which, either by express legal provision or by tacit understanding ought to be considered as rights; and secondly, in each person’s bearing his share (to be fixed on some equitable principle) of the labours and sacrifices incurred for defending the society or its members from injury and molestation.”⁶

De betrokkenheid met de maatschappij die Mill in het bovenstaande citaat schetst, beperkt zich tot het de anderen in de maatschappij geen schade toebrengen. We moeten de individuele keuzes van anderen accepteren en iedereen vrij laten. In “On Liberty” is er veel aandacht voor negatieve vrijheid: vrijheid als niet belemmerd worden in doen en laten.

Mill schreef zijn essay in de 19e eeuw. Er waren niet zoveel mogelijkheden om een eigen leven te plannen als nu. Wanneer je vader bakker was, werd je zelf ook bakker en studeren was alleen toegankelijk voor mensen uit de hogere sociale klassen. Dat beeld was toen vanzelfsprekend en daarom was er voor Mill ook veel meer de noodzaak om na te denken over een invulling geven aan je eigen leven en de positieve gevolgen daarvan op de maatschappij. Nu, anderhalve eeuw later is het voor veel meer mensen vanzelfsprekender om een eigen leven in te richten. Het beeld dat we daardoor de maatschappij uit het oog verliezen, was een onderwerp dat voor Mill destijds minder aan de orde was.

6 Mill, *On Liberty* p.p. 69

3 Taylor: “obligation to belong.”

Uit de vorige paragraaf blijkt, dat negatieve vrijheid waardevol is voor het ontwikkelen van menselijke capaciteiten. De vanuit het individu beredeneerde positie, die Mill inneemt, klinkt plausibel. Hoe meer mensen vrij gelaten worden, hoe beter ze zichzelf kunnen ontwikkelen. Maar, om een volwaardig menselijk leven te leiden en onze menselijke capaciteiten tot ontwikkeling te laten komen, is er meer nodig dan het vrij zijn van belemmeringen alleen. Mensen en hun capaciteiten komen pas goed tot hun recht binnen een maatschappij. Dat is wat Charles Taylor ons wil vertellen. Taylor uit terecht kritiek op een te eenzijdige benadrukking van negatieve vrijheid, maar is de kritiek in “Atomism” niet te eenzijdig?

Taylor is bekend als communitarist. Het communitarisme is een stroming in de filosofie die kritiek uit op het liberalisme. Naast kritiek op het liberalisme willen communitaristen een alternatief aandragen waarin het individu deel uitmaakt van een gemeenschap. Taylor vindt persoonlijke vrijheid belangrijk. Het liberalisme en het denken vanuit een sociale structuur hoeven elkaar niet uit te sluiten. Sterker nog: volgens Taylor is een sociale structuur een voorwaarde voor het liberalisme.

Wat Taylor wil laten zien aan de liberalen is dat de realisatie van individuele rechten afhankelijk is van sociale structuren⁷. In Atomism wil Taylor aantonen dat wanneer er gedacht wordt vanuit een voorrang voor individuele rechten (“*primacy of rights*”), dit tegen het fundament van het realiseren van deze individuele rechten ingaat. Wanneer we individuele rechten aan mensen toeschrijven, dan moeten we er volgens Taylor ook bij stilstaan dat mensen meer zijn dan dragers van rechten alleen. Mensen hebben ook menselijke eigenschappen en één van die eigenschappen is dat mensen deel uit maken van een maatschappij. Taylor wil beargumenteren, dat wanneer je je aan individuele rechten wil committeren, je niet aan de verplichting ontkomt om in een sociale structuur mee te gaan (“*obligation to belong*”).

“(...) the thesis just sketched about the social conditions of freedom is based on the notion, first, that developed freedom requires a certain understanding of the self, one in which the aspirations to autonomy and self-direction become conceivable; and second, that this self-understanding is not something we can sustain on our own, but that our identity is always partly defined in conversation with others or through common understanding which underlies the practices of our society⁸”

Wij hebben onze sociale structuur nodig. Ook om onszelf te begrijpen. Onze identiteit wordt mede bepaald door onze sociale omgeving. We kunnen er daarom niet omheen ook aandacht te geven aan onze sociale banden.

⁷ Dagger, Richard (1997), *Civic Virtues, Rights, Citizenship and Republican Liberalism*: in deze alinea volg ik de uitleg van R. Dagger pp. 53.

⁸ Taylor, Charles (1985), “Atomism”, in *Philosophical Papers Vol. 2: Philosophy and the Human Sciences*: pp. 209.

Taylor ontkent het belang van individuele rechten niet. Wat hij echter aangeeft is dat mensen meer zijn dan een losstaand individu. Wat ons menselijk maakt is dat we onderdeel zijn van een samenleving en we kunnen alleen rechten toeschrijven aan mensen. Taylor vindt dat de voorvechters van een primacy of rights, “de atomisten”, hierin te kort schieten. Hij wil hen waarschuwen, dat wanneer we rechten toeschrijven ook de menselijke capaciteiten moeten erkennen, zoals ik verderop zal toelichten⁹. Het ontwikkelen van menselijke capaciteiten is waardevol en daar is een maatschappij voor nodig. Het is weliswaar zo dat iemand alleen en op zichzelf kan overleven op een onbewoond eiland. Maar is iemand dan ook in staat zo te leven op de manier die hem tot een mens maakt? Wanneer iemand zichzelf kan redden is dat een van de menselijke capaciteiten die hij of zij op dat moment aanspreekt¹⁰. Maar is er sprake van een typisch menselijk leven, wanneer iemand solitair kan overleven? Om een menselijk leven te leiden zijn mensen bij elkaar: gezelligheid, discussies, muziek, lachen, boeken lezen etc. Al deze zaken zijn onmogelijk wanneer wij niet in een samenleving, maar solitair zouden leven. Zelfs de meest individualistische mens zal zich binden aan bijvoorbeeld een stad, of een voetbalclub¹¹. Helemaal los leven van de maatschappij is bijna onmogelijk. We hebben volgens Taylor zelfs een plicht om ons aan de maatschappij te binden en deze plicht is volgens hem onontkoombaar.

Taylor beargumenteert het probleem dat ontstaat, wanneer we vanuit een “primacy of rights” denken als volgt:

“(1) To ascribe the (...) right of X to agent A is to affirm that A commands our respect, such that we are morally bound not to interfere with A's doing or enjoying X. This means that to ascribe the right is far more than simply to issue the injunction: don't interfere with A's doing or enjoying X. (...) But to affirm a right is to say that a creature such as A lays a moral claim on us not to interfere. It thus also asserts something about A: A is such that this injunction is somehow inescapable.

(2) We may probe further and try to define what it is about A which makes the injunction inescapable. We can call this whatever it is, A's essential property of properties, E. Then it is E (...) which defines not only who are the bearers of rights but what they have rights to. A has a natural right to X, if doing or enjoying X is essentially part of manifesting E (...); or if X is a causally necessary condition of manifesting E (...).

(3) The assertion of a natural right, while it lays on us the injunction to respect A in his doing or enjoying

⁹ Taylor, Atomism: pp. 197.

¹⁰ Taylor, Atomism: pp. 190, 191.

¹¹ Voorbeeld ontleend aan Smith, Taylor Meaning, Morals and Modernity, pp 140: “Even the highly individuated agents of modern societies typically define themselves at least in part through some identification with non-personal others. An individual's allegiance, say, to the city of his birth, or his local football team, or the school he attended may be crucial to his identity.”

of X, cannot but have other moral consequences as well. For if A is such that this injunction is inescapable and he is such in virtue of E, then E is of great moral worth and ought to be fostered and developed in a host of appropriate ways, and not just not interfered with.¹²

Het punt dat Taylor met de bovenstaande redenering wil maken is dat we wanneer we vanuit een “primacy of rights” elkaar niet in onze rechten belemmeren, we de waarde van anderen en onze rechten uit het oog verliezen. Het zijn juist onze menselijke capaciteiten die rechten zo belangrijk voor ons maken. Het denken vanuit het niet belemmeren van elkaars rechten onderstreept niet het menselijke en het waardevolle van onze rechten en zal daarom uiteindelijk onze rechten ondermijnen. Wanneer we individuele rechten belangrijk vinden, zullen we ons ook aan een gemeenschap of een maatschappij moeten binden:

“(…)for to assert the rights in question is to affirm the capacities, and granted the social thesis is true concerning these capacities, this commits us to an obligation to belong.”¹³

Het sterkste punt van Taylor is dat hij de atomisten met de voor hen zo belangrijke “primacy of rights” bestrijdt. We schrijven rechten aan mensen toe, omdat mensen en hun capaciteiten er toe doen en daarmee ontkomen we niet aan een “obligation to belong”.

Een problematisch punt in de argumentatie van Taylor is dat we de menselijke capaciteiten (“E”) van een ander persoon moeten verzorgen en ondersteunen:

“For if A is such that this injunction is inescapable and he is such in virtue of E, then E is of great moral worth and ought to be fostered and developed in a host of appropriate ways, and not just not interfered with.”¹⁴

Zonder verdere toelichting stelt Taylor, dat wanneer iemand waardevolle capaciteiten heeft, anderen zich daar dus om moeten bekommeren, omdat de capaciteiten “E” waardevol zijn voor een persoon. Deze bewering doet Taylor nogal abrupt en hij is niet duidelijk, waarom we ons over de capaciteiten van anderen moeten bekommeren. Gaat dit bovendien niet erg ver? Moeten we mensen niet juist hun eigen gang laten gaan, zodat ze van hun eigen fouten kunnen leren? Wanneer we iemand te veel helpen, blijft zijn zelfredzaamheid dan niet achter en welk gevolg heeft dit voor de samenleving? Mill laat ons juist zien dat mensen die voor zichzelf op kunnen komen, eerder dingen ondernemen. Wanneer we mensen te veel ondersteunen, bestaat er dan niet het risico dat ze dan afwachtend en lui worden? Een voorbeeld uit mijn eigen ervaring is, dat je mensen ook te veel kunt helpen. Ik geef in het weekend les op een skibaan waar we

¹² Taylor, Atomism pp. 195

¹³ Taylor, Atomism, pp 197-198

¹⁴ Taylor, Atomism, pp 195

ook de beschikking hebben over liften. Het gebeurt regelmatig dat wanneer kinderen voor het eerst met het liftje omhoog gaan, ze uit de lift vallen. Dat hoort er bij. Ik laat ze naar beneden gaan en opnieuw instappen. Veel van mijn collega's helpen de kinderen op het punt dat ze uit de lift zijn gevallen weer in de lift. Het valt mij op dat wanneer ik de kinderen het opnieuw laat proberen en ze onderweg niet help met instappen ze eerder en vaker zonder val uit de lift naar boven kunnen gaan. Soms is de ondersteuning juist te vinden in het niet direct toereiken van een helpende hand. Wanneer we mensen de mogelijkheden geven iets van hun leven te maken en de maatschappij zo inrichten dat deze mogelijkheden breed gedragen worden en sociaal ingebed zijn, dan ligt daarin een goede oplossing om onze menselijke capaciteiten te benutten. Dit geldt zowel voor de mens als individu als de positie van de mens in een maatschappij.

Taylor heeft zijn artikel vooral gericht tegen de "atomisten". Hij vindt dat zij een denkfout begaan en in "Atomism" verzet hij zich daartegen. Kritiek op de argumentatie van Taylor zal dan ook gegeven moeten worden zonder uit het oog te verliezen dat hij zijn artikel tegen de atomisten heeft gericht. De term "obligation to belong" gebruikt hij ook als duidelijke tegenstelling ten opzichte van "primacy of rights". Hoe ver gaat de verplichting om bij de maatschappij te horen volgens Taylor? Daar is hij niet echt duidelijk over. En de vraag is ook of de concrete uitwerking van een "obligation to belong" belangrijk is voor het argument van Taylor. Taylor wil ons laten nadenken over de gevolgen van een "primacy of rights".

Wat Taylor ons in ieder geval heel erg duidelijk laat zien is dat het redeneren vanuit enkel en alleen individuele rechten niet genoeg is om een leefbare maatschappij te waarborgen. Daar bovenop komt ook nog dat wanneer we te veel vanuit individuele rechten denken, dit de waarde van de individuele rechten ondermijnt. Taylor laat ons zien dat we de maatschappij nodig hebben om individuele rechten te kunnen onderschrijven. Volgens Taylor ontkomen we niet aan een "obligation to belong". Mensen zijn onderdeel van een maatschappij en zij zullen zich daaraan moeten binden. In een maatschappij die wordt ondersteund van binnenuit, komen menselijke capaciteiten het beste tot hun recht.

4 Nussbaum: mogelijkheden bieden voor onze menselijke capaciteiten

Vanuit het vertrekpunt dat menselijke capaciteiten waardevol zijn om te ontwikkelen heb ik in de vorige twee paragrafen uitgelegd dat individuele vrijheid van belang is. Behalve individuele vrijheid is een maatschappij ook waardevol voor het ontwikkelen van menselijke capaciteiten. De benadering van Mill en Taylor zijn wel eenzijdig. Martha Nussbaum lijkt met haar “capabilities approach” een antwoord te geven op het dilemma tussen een te eenzijdige benadering van individuele rechten aan de ene kant en een te veel op de maatschappij gerichte visie aan de andere kant. In deze paragraaf zal ik de “capabilities approach” van Nussbaum toelichten.

In “Women’s Capabilities and Social Justice” benadrukt zij, dat elk mens er toe doet en dat niemand behandeld moet worden als middel voor de doelen van een ander:

“(...) for each and every person, treating each as an end and none as mere tools of the ends of others”¹⁵.

Nussbaum heeft een menswaardig bestaan voor ogen met de capabilities approach. Elk mens zou de mogelijkheden moeten hebben om een menswaardig bestaan te leiden. Wanneer een mens als doel voor een ander dient, is het niet mogelijk om een menswaardig leven te leiden. Om een menswaardig leven te leiden heeft een mens bepaalde vrijheden nodig. Deze vrijheden zijn anders dan de manier waarop Mill deze omschrijft in “On Liberty”. Mill benadrukte vooral het vrij zijn van beperkingen. Nussbaum legt uit dat er meer nodig is voor een menselijk bestaan dan alleen rechten. Zij baseert zich op essentiële menselijke eigenschappen: “capabilities”. De capabilities van Nussbaum laten zich het beste als reële vrijheden¹⁶ uitleggen. Wanneer we de onderstaande capabilities met elkaar vergelijken dan is het mogelijk om voor elke afzonderlijke “capability” de woorden “de vrijheid om te kunnen of hebben” toe te voegen. De tien reële vrijheden, die mensen moeten hebben om een menswaardig bestaan te leiden, definieert Nussbaum als volgt:.

“Central human functional capabilities:

- 1. Life Being able to live to the end of a human life of normal length. (...)*
- 2. Bodily Health. Being able to have good health (...).*

¹⁵ Nussbaum, Martha (2000), “Women’s Capabilities and Social Justice” pp. 223

¹⁶ Robeyns, Ingrid, “The Capability Approach”, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2011 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<http://plato.stanford.edu/archives/sum2011/entries/capability-approach/>>.: “Capabilities are a person’s real freedoms or opportunities to achieve functionings. Thus, while travelling is a functioning, the real opportunity to travel is the corresponding capability. The distinction between functionings and capabilities is between the realized and the effectively possible, in other words, between achievements, on the one hand, and freedoms or valuable opportunities from which one can choose, on the other.”

3. *Bodily Integrity. Being able to move freely from place to place; to be secure against violent assault (...).*
4. *Senses, Imagination, and Thought. Being able to use the senses, to imagine, think, and reason — and to do these things in a truly human way (...).*
5. *Emotions. Being able to have attachments to things and people outside ourselves (...).*
6. *Practical Reason. Being able to form a conception of the good and to engage in critical reflection about the planning of one's life (...).*
7. *Affiliation.*
 - (A) *Being able to live with and toward others (...).*
 - (B) *Having the social bases of self-respect and non-humiliation (...).*
8. *Other Species Being able to live with concern for and in relation to animals, plants, and the world of nature.*
9. *Play. Being able to laugh, to play, to enjoy recreational activities.*
10. *Control over one's Environment.*
 - (A) *Political. Being able to participate effectively in political choices that govern one's life (...).*
 - (B) *Material. Being able to hold property (...)."*¹⁷

Een leven waarin iets uit deze lijst ontbreekt, is niet menselijk te noemen. Nussbaum concentreert zich op de mogelijkheden die mensen zouden moeten hebben om een menswaardig bestaan te leiden. Hiermee heeft zij een andere benadering dan veel andere filosofen. Nussbaum denkt niet vanuit een rechten en plichten structuur zoals die er in een sociaal contract theorie¹⁸ wel is. Wanneer je vanuit een sociaal contract denkt, dan impliceert dit ook direct plichten die mensen naar andere deelnemers binnen het sociaal contract hebben. Dit staat de capabilities en de ontwikkeling van menselijke capaciteiten in de weg.

Vrijheid is volgens Nussbaum meer dan het ontbreken van belemmeringen. Wanneer we vrijheid zien als het ontbreken van belemmeringen spreken we van "negatieve vrijheid". Mill lijkt zich vooral op negatieve vrijheid te richten. Taylor richt zich vooral op het positieve vrijheidsbegrip: vrijheid is meer dan het vrij zijn van belemmeringen. Mensen worden ook door belemmeringen vanuit zichzelf gestuurd²⁰. Vrijheid is autonoom kunnen zijn en een vrije wil hebben. Nussbaum lijkt beide begrippen te combineren: mensen moeten zelf invulling kunnen geven aan hun leven. Daarvoor moeten ze zelf verantwoordelijk kunnen zijn en tegelijkertijd moeten we ze ook niet te veel in die vrijheid belemmeren.

17 De opsomming en gedeeltes uit de uitleg per "capability" zijn ontleend aan: Nussbaum, Martha (2000), "Women's Capabilities and Social Justice" pp. 231-233.

18 Blackburn, Simon (2008), *The Oxford Dictionary of Philosophy*, Oxford: Oxford University Press: "Social contract: as a basis for legitimate legal and political power in the idea of a contract. Contracts are things that create obligations, hence if we can view society organized "as if" a contract had been formed between the citizen and the sovereign power, this will ground the nature of the obligations of each to the other."

20 Dit is wat Taylor ons verteld in: Taylor, Charles (1985), "What is wrong with Negative Liberty", in *Philosophical Papers Vol. 2: Philosophy and the Human Sciences*, Cambridge: Cambridge University Press, pp. 212.

Is een maatschappij een belemmering of een invulling van de reële vrijheden voor Nussbaum? Nussbaum vindt het van wezenlijk belang dat mensen deel uitmaken van een sociale structuur:

“Affiliation:

- (A) *Being able to live with and toward others, to recognize and show concern for other human beings, to engage in various forms of social interaction; to be able to imagine the situation of another and to have compassion for that situation; to have the capability for both justice and friendship. (Protecting this capability means protecting institutions that constitute and nourish such forms of affiliation, and also protecting the freedom of assembly and political speech.)*
- (B) *Having the social bases of self-respect and non-humiliation; being able to be treated as a dignified being whose worth is equal to that of others. This entails protections against discrimination on the basis of race, sex, sexual orientation, religion, caste, ethnicity, or national origin.²¹”*

Over het onderhouden van die sociale structuur spreekt Nussbaum zich niet uit. *“Het vermogen om met en voor anderen te leven²²”* drukt wel degelijk een sociale inbedding uit. Het bieden van een voedingsbodem voor de reële vrijheden om met anderen samen te leven, lijkt echter vooral bij de overheid vandaan te moeten komen. Mensen moeten vrij zijn om met en voor anderen te leven. Ter vergelijking: de reële vrijheid *“Bodily Health”* staat voor een gezond leven inclusief goede voeding en onderdak. Nussbaum wil echter niemand de plicht opleggen gezond te moeten eten. Dat is een eigen keuze. Iemand mag wanneer hij er de voorkeur voor heeft, vasten of ongezond eten. Gezonde voeding moet een mogelijkheid zijn, net zoals het samenleven met anderen. Het ontbreekt er bij Nussbaum aan dat zij er niet duidelijk over is, dat deze mogelijkheid ook juist door de samenleving geboden kan worden. Plichten zijn er voor de overheid en niet voor de burgers zelf.

21 Nussbaum, Martha (2000), “Women’s Capabilities and Social Justice” pp. 232

22 Nussbaum (GvHR) pp. 50, 51

5 Biedt Nussbaum een adequate oplossing?

Ons vertrekpunt was het belang van menselijke capaciteiten om een volwaardig menselijk leven te leiden. Daarvoor hebben Mill en Taylor beide een waardevolle, maar eenzijdige benadering. Nussbaum lijkt op het eerste gezicht een antwoord te kunnen geven om het dilemma dat ontstaat tussen de benadering van Mill en Taylor op te kunnen lossen. Kunnen we zeggen dat Nussbaum een adequate oplossing biedt om de eenzijdige benadering van Taylor en Mill bij elkaar te brengen?

Taylor en Mill geven allebei sterke argumenten voor hun kijk op de maatschappij en het ontwikkelen van menselijke capaciteiten. Taylor onderschrijft een “obligation to belong” geredeneerd vanuit menselijke capaciteiten, terwijl Mill juist individuele rechten als de belangrijkste sleutel voor de ontwikkeling van menselijke capaciteiten ziet. Wat maakt ons menselijk? Individueel gedrag of sociaal gedrag? Het antwoord hierop is: beide. Wij mensen zijn in staat om als individu menselijk te zijn. Tegelijkertijd zijn wij ook sociale wezens. De nadruk leggen op menselijke capaciteiten zorgt ervoor, dat we zowel aandacht moeten besteden aan de maatschappij, als aan individuele rechten. Bij Nussbaum zijn deze twee kanten van het menszijn beide van belang.

Hoewel Nussbaum niet direct kritiek heeft geuit op “Atomism” van Taylor, zijn er in de “Capability Approach” van Nussbaum en “Atomism” van Taylor raakvlakken te vinden in de argumentatie. Het grootste raakvlak tussen Atomism van Taylor en de Capabilities Approach van Nussbaum zijn onze menselijke capaciteiten.

Nussbaum heeft in de capabilities approach oog voor zowel de maatschappij als het individu. Het interessante van deze benadering is, dat je mensen de mogelijkheden moet geven om hun menselijke capaciteiten te benutten. Dit is een andere benadering dan de menselijke capaciteiten bevorderen en ontwikkelen (“*fostered and developed*”²³), zoals Taylor dit in zijn argument tegen de “primacy of rights” gebruikt. Het gaat erom dat iedereen dezelfde mogelijkheden en kansen krijgt en dat de mogelijkheden en kansen sociaal ingebed zijn. Vanuit een “primacy of rights” zou je natuurlijk ook kunnen stellen dat iedereen dezelfde kansen krijgt, maar in deze theorie is er slechts een benadrukking van rechten.

Mill zou die benadrukking van individuele rechten onderschrijven. Nussbaum laat ons zien dat zowel het individu als de maatschappij er toe doen. Zij baseert dit echter niet op basis van rechten en plichten. Mill zou een aantal van de capabilities erg belangrijk vinden, maar zich niet op alle tien concentreren. Nussbaum geeft aan dat alle tien de capabilities nodig zijn om te kunnen spreken van een menswaardig bestaan. Daarmee is haar benadering omvangrijker en minder eenzijdig dan die van Mill.

23 Taylor, Atomism, pp 195

Nussbaum heeft met haar capabilities approach een goede uitgangspositie om onze menselijke capaciteiten volledig te kunnen benutten. Toch ontbreekt er een belangrijke schakel in haar benadering. De ontwikkeling van menselijke capaciteiten komt niet goed uit de verf als we dat alleen door een overheid laten oplossen. Nussbaum richt zich met de capabilities approach vooral op overheden. Echter: mensen moeten elkaar onderling respecteren en helpen om niet als middel voor een ander ingezet te worden. Kan een overheid iedereen in staat stellen om *“as an end”*²⁴ te leven? Daar is meer voor nodig dan een faciliterende overheid.

Nussbaum zal zich meer toe moeten leggen op het belang van een maatschappij die zichzelf in stand houdt. De *“obligation to belong”* zoals Taylor die voorstelt, is moeilijk te combineren met Nussbaum's *“capabilities”*. De reële vrijheden dienen ook als vrijblijvendheden voor mensen geïnterpreteerd te worden: iedereen moet te eten hebben, maar mensen kunnen er voor kiezen om te vasten. De *“capabilities”* moeten door de overheid gegarandeerd worden, maar mensen zijn vrij om er gebruik van te maken. Bij de capability *“sociale banden”* is die vrijblijvendheid moeilijker te interpreteren dan een verschil tussen te eten kunnen hebben en de mogelijkheid om te vasten. Mensen moeten de mogelijkheid hebben om sociale banden te hebben. Deze sociale banden zijn echter geen *“obligation to belong”*, zoals Taylor het stelt, maar een vrijblijvende mogelijkheid. Dit is het probleem van Nussbaum's capabilities approach. Bij het onderhouden van sociale banden is er meer nodig dan een mogelijkheid om ze te hebben. Nussbaum's benadering schiet tekort in sociale inbedding.

Het probleem bij het toevoegen van een grotere verantwoordelijkheid naar de maatschappij, zoals als Taylor die voorstelt met een *“obligation to belong”*, is het combineren daarvan met de capabilities, zoals Nussbaum die uitdraagt. Wanneer de sociale plicht die burgers volgens Taylor hebben naar een maatschappij te nadrukkelijk wordt, dan is er geen sprake meer van een mogelijkheid om in een maatschappij te leven, maar een plicht om dit te doen. Dat is juist het gene wat Nussbaum niet wil. Doordat Nussbaum wel het belang van de sociale banden tussen mensen benadrukt in haar capabilities en er volgens haar daarvan geen enkele mag ontbreken, wanneer we het over een menswaardig bestaan hebben, is er een uitdaging voor Nussbaum om de capabilities approach aan te vullen.

24 Nussbaum geeft aan dat elk person *“as an end”* gezien moet worden in Nussbaum, Martha (2000), *“Women's Capabilities and Social Justice”* pp. 223: *“for each and every person, treating each as an end and none as mere tools of the ends of others: thus, I adopt a “principle of each person's capability”, based on a “principle as each person as end”.*

6 Conclusie.

Wanneer we vinden dat onze menselijk capaciteiten ertoe doen en we deze kunnen ontwikkelen dan zijn individuele rechten en maatschappelijke inbedding beide van belang. Mill wijst ons er in *On Liberty* op, dat een samenleving niet zonder individuele rechten kan, wanneer menselijke capaciteiten van belang zijn. Tegelijkertijd kan een samenleving ook niet functioneren, wanneer we geen oog hebben voor elkaar. Taylor legt dit uit met de "obligation to belong". Een menselijk leven buiten een maatschappij is niet mogelijk. Iedereen die individuele rechten onderschrijft, zal zich daarmee op één of andere manier ook aan de maatschappij moeten binden.

Biedt de capabilities approach van Nussbaum een adequate oplossing om menselijke capaciteiten te ontwikkelen? In eerste instantie lijkt Nussbaum een antwoord te geven op het dilemma dat ontstaat tussen de positie van Mill en Taylor. In haar capabilities approach zijn zowel negatieve vrijheid, als een maatschappij belangrijk voor onze menselijke capaciteiten. Nussbaum geeft aan welke capabilities elk mens zou moeten hebben om een menselijk leven te leiden, waarin menselijke capaciteiten tot hun recht komen. Maar, om menselijke capaciteiten te ontwikkelen is er meer nodig dan een faciliterende overheid, zoals Nussbaum die voorstelt. Wanneer we Taylor volgen in zijn argumenten voor een obligation to belong, waar je volgens hem niet omheen kunt als je individuele rechten wil toeschrijven, dan is de reële vrijheid, die Nussbaum voorstaat geen vrijblijvendheid, maar een plicht. Tegelijkertijd wijst zij ons op het belang van sociale banden: het is één van de capabilities, die niet mag ontbreken in een menswaardig bestaan. Hier ligt een uitdaging voor Nussbaum om de capabilities approach aan te vullen.

Bibliografie:

Blackburn, Simon (2008), *The Oxford Dictionary of Philosophy*, Oxford: Oxford University Press.

Dagger, Richard (1997), *Civic Virtues, Rights, Citizenship and Republican Liberalism*, New York: Oxford University Press.

Mill, John Stuart (1859, 2001), *On Liberty*, Kitchener, Ontario: Batoche Books.

Nussbaum, Martha (1992), Human Functioning and Social Justice, In defense of Aristotelian essentialism, *Political Theory*, Vol: 20, No: 2, pp. 202-246.

Nussbaum, Martha (2000), "Women's Capabilities and Social Justice" in *Journal of Human Development*, Vol. 1, no. 2, pp. 219 – 247.

Nussbaum, Martha (2006), *Grensgebieden van het Recht, Over sociale rechtvaardigheid*, vertaling P. Diderich en R. v. Kapel, Amsterdam: Ambo.

Robeyns, Ingrid, "The Capability Approach", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2011 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<http://plato.stanford.edu/archives/sum2011/entries/capability-approach/>> (geraadpleegd 18 september 2016).

Smith, Nicholas H. (2002), *Taylor Meaning, Morals and Modernity*, Cambridge: Polity Press.

Taylor, Charles (1985), "Atomism", in *Philosophical Papers Vol. 2: Philosophy and the Human Sciences*, Cambridge: Cambridge University Press, pp. 187-210.

Taylor, Charles (1985), "What is wrong with Negative Liberty", in *Philosophical Papers Vol. 2: Philosophy and the Human Sciences*, Cambridge: Cambridge University Press, pp. 211-229.